November

Speech Thom de Graaf,

lijsttrekker Tweede Kamerverkiezingen

Alleen uitgesproken tekst geldt

In 35 jaar heeft D66 zeven fractievoorzitters gehad en maar drie lijsttrekkers. Ik wil maar zeggen: als je het een bent, word je nog niet zomaar het andere. Dan moet je eerst nog, zoals in mijn geval, in het krijt tegen andere kandidaten.
Kom daar maar eens om bij de PvdA of de VVD of GroenLinks.
Ja, bij het CDA hadden ze meerdere kandidaten, maar die namen elkaar te grazen. Bij ons gaat dat anders. Dennis en Hein, bedankt.
En ik bedank jullie voor het vertrouwen. Ik ben er trots op. Ik beschouw dat als een krediet: ik moet het terugverdienen.

"We hebben een oor voor argumenten en kiezen na zorgvuldige afweging en met hinderlijk veel begrip voor wie er anders over denkt.
Het is lastig, maar zo is het nu eenmaal."
Dat zei Els Borst vier jaar geleden toen zij de teugels van Hans van Mierlo overnam.
Inderdaad Els, zo ben jij nu eenmaal en dat is je grote kracht..
Mensen vergeten snel, maar ik ben niet vergeten hoe jij in 1998 in de laatste dagen nog heel veel kiezers naar D66 hebt gelokt door jezelf te blijven.
Je hebt parlementaire geschiedenis geschreven: de eerste vrouwelijke informateur, de eerste vrouwelijke vice-premier, de langstzittende D66-minister, de langstzittende minister van Volksgezondheid sinds heugenis.
En niet te vergeten de kortst zittende fractievoorzitter: precies een week!
Hoe moeilijk het de afgelopen jaren ook was, ik ben er van overtuigd dat mensen later een standbeeld voor je oprichten omdat je de zorg op het juiste spoor hebt gezet, een Borstbeeld.
Dank je wel!

De inspiratiebron

Democraten,

Het is dus een jongetje geworden, met krullen.
Ik was zelf 9 jaar toen het allemaal uitbrak, toen het Appèl van D66 verscheen.
Ik was niets dan onschuld en vrede in een korte broek, midden in de bollenvelden aan de kust waar de KVP het nog prima deed.
De revolutie vond op z'n veertig kilometer afstand, in Amsterdam, plaats maar het zou nog jaren duren voor daar iets van overwaaide naar de geestgronden.
Ik stemde zelf pas 11 jaar later voor de eerste keer, in 1977.
Ik was net lid geworden van D66 en toch, ik biecht het hier op, ik twijfelde toch nog in het stemhokje. D66 was klein en Joop den Uyl groot, moest dat tweede kabinet er toch niet komen?
De premierbonus had ook toen al een magische aantrekkingskracht.
Op het laatste moment, met het potlood in de hand, herinnerde ik mij een uitspraak van een van de concurrerende lijsttrekkers: een stem op Jan is een stem op Joop.
Dus ik stemde toch op Jan Terlouw en sloeg zo twee vliegen in één klap.
Dat was de eerste en de laatste keer dat ik mij iets heb aangetrokken van Hans Wiegel…

De euforie van de eerste keer stemmen, iedereen herinnert zich dat nog. Je denkt nog echt dat er wat met je stem gebeurt.
Ik wist toen niet wat ik nu weet, namelijk dat het niets zegt over wie de macht uitoefent.
Je geeft in dat stemhokje alleen maar een legitimatie aan politieke partijen om het zelf verder in de binnenkamers maar uit te zoeken.
Daar gaan de kiezers niet over, vinden de verlichte regenten.
Als er één reden is geweest waarom ik in de politiek actief werd, was het wel dát. Democratie is niet voor je laten kiezen, democratie is zelf kunnen kiezen.

De eerste die dat met zoveel woorden zei, was Jan Glastra van Loon.
D66 heeft veel aan hem te danken. Dat eerste vonkje van inspiratie en daarna al die energie en dat

onverwoestbare optimisme.
Wat ik het meest zal missen is de schaterlach van Jan op de eerste rij van het congres.

Natuurlijk: de wereld van nu kent andere problemen dan 35 jaar geleden.
En D66 heeft nieuwe mensen, nieuwe generaties met soms andere prioriteiten.
Wij maken ons nu veel meer zorgen over de kwaliteit van onderwijs en zorg en doen daar ook wat aan.
Wij bestrijden de schade van de intensieve landbouw voor dieren en voor de natuur.
Wij realiseren ons dat de individualisering meer vrijheid heeft gebracht, persoonlijk en economisch, maar ook keerzijde: gebrek aan verantwoordelijkheid, gebrek aan samenhang en een criminaliteit die vele malen ernstiger is dan in de jaren zestig.
Wat heb je aan vrijheid als je van je fiets wordt gerukt en in elkaar geslagen of op de Schiphollijn het zoveelste slachtoffer bent van een bende roofjochies?
Ik ben niet soft als het om onveiligheid en verloedering gaat.
Ik vind dat een partij die vecht voor maatschappelijke en geestelijke vrijheid ontsporingen moet aanpakken, juist om die vrijheid te beschermen.

De opbrengst

Al is de wereld anders geworden: mijn inspiratiebron is precies dezelfde gebleven.
En ook nu zijn er geen goedkope oplossingen die je even aan de man brengt omdat ze lekker scoren. Wil je echt wat veranderen, dan moet je over de oorzaken durven praten, dan moet je door de systemen durven breken, door de vanzelfsprekendheid waarmee in Nederland alles is geregeld.
Oplossingen die langer duren, een langere adem hebben.
Ze kunnen veel over D66 zeggen, maar niet dat we geen uithoudingsvermogen hebben. Als Kok een marathonloper was, dan doen wij de triatlon.

Iedereen heeft het nu over de gekozen burgemeester om aan die beschamende vertoningen als in Leeuwarden een einde te maken.
Iedereen kletst erover, maar wij hebben de eerste stap gezet. D66 durfde door te zetten.

Niet een machtspartij als de PvdA of een partij die zo gretig wil regeren als GroenLinks, want die deden bijvoorbeeld in Amsterdam gewoon weer handjeklap.

Met het referendum van hetzelfde laken een pak.
D66 durfde een voet tussen de deur te zetten van de regentenkaste.
We vroegen niet beleefd of het alsjeblieft een beetje democratischer mag in Nederland, het was en bleef gewoon een harde voorwaarde om te regeren.
Mensen vragen mij wel eens of ik niet achteraf spijt heb van de Nacht van Wiegel. Nou, geen seconde.
Hij waarschijnlijk ook niet, maar het einde van het liedje is wel dat ik de kiezers recht in de ogen kan kijken.
Geen tien Wiegels die het referendum nog uit de wet kunnen krijgen.

Als wij iets beloven, dan kán het en dan gebeurt het ook als we meedoen.
Hoe lang is er niet gezeverd over het zorgverlof om een beetje aandacht te kunnen geven aan familie en kinderen zonder dat ze op hun werk er de dupe van worden.
Deze week heeft de Eerste Kamer ingestemd met de wet van Annelies Verstand. Nu is het geregeld.

Durven doen, ook als het moeilijk is.
Inmiddels zijn duizenden mensen getrouwd die dat vroeger niet konden. Homo's mochten niet mochten van de wet.
Wij hebben er voor gevochten, nietwaar Boris, tot we paars aanliepen in onze blauwe stoel.
En we hebben het geregeld.

Democraten, laat je dus niks wijsmaken als anderen zeggen dat D66 er in de regering maar zo'n beetje bijhangt.
Wat wij beloven, doen we. Waar wij verantwoordelijkheid dragen, verandert er wat omdat we durven te veranderen.
Die gigantische milieuverontreiniging van de mest is gewoon opgeruimd, de mensen in de grote

steden staan er beter voor, de werkloosheid onder allochtonen is spectaculair gedaald, in de gezondheidszorg werken steeds meer mensen en worden patienten gelukkig sneller geholpen.

Ik weet één ding zeker: D66 kan trots zijn op wat er de afgelopen jaren is gedaan. D66 maakt het verschil als het er op aan komt.

Natuurlijk bepalen wij niet in alles de koers en ja, we hebben vaak moeten opboksen tegen gebrek aan ambitie en tegen conservatisme.
Ik vind dat politiek uiteindelijk gaat om overtuigingskracht en geloofwaardigheid. Dan moet je ook durven toegeven waar je hebt verloren.
Ik zeg eerlijk: in 1998 heb ik te gemakkelijk aangenomen dat de economische groei positieve gevolgen zou hebben voor natuur en milieu. Ik heb mij daarop verkeken.
Het gevolg daarvan was dat de fractie elk jaar moest vechten voor meer natuuruitgaven omdat het kabinet dat niet als een prioriteit zag.
Een ander punt is dat ik achteraf bezien de gedwongen herindelingen rond grote steden niet had moeten accepteren, omdat de VVD democratische regio's tegenhield.
Ik zeg dat eerlijk. Kiezers hebben niet alleen recht hebben om te weten wat je hebt gedaan maar ook wat je beter had kunnen doen. Dat is ook democratie!

Na 11 september

Hier in Rotterdam staat het beeld van Zadkine: verscheurde stad, het zou nu ook in New York kunnen staan.

De schrik van 11 september is bij mij niet weg al vloeit het dagelijkse leven er overheen.
Ik zie steeds weer die man die verschrikt opkijkt als hoog boven hem een vliegtuig in een toren verdwijnt, ik zie die huilende brandweermannen.

Ik denk dat het leven sinds 11 september minder vanzelfsprekend is geworden, kwetsbaarder en angstiger.

Ook in Nederland.

Hoe gaan we om met de onzekerheid?

De bedreiging van het internationaal terrorisme verwordt gemakkelijk tot een bedreiging van ons eigen samen leven.

Ik vind het de opdracht van de politiek om de angst te verstaan, maar niet om die angst te vergroten.

Dat gebeurt helaas wel.

Er komen gelukzoekers aan die nu oproepen tot een koude oorlog tegen de Islam.

Ze willen in één moeite door de grenzen willen sluiten als er maar één vluchteling meer komt dan een quotum van 10.000.

Mensen die als vis worden behandeld…

En iedereen staat er gefascineerd bij te kijken, want dat is nog eens nieuw en fris in de politiek. Nou, nieuw is het niet en fris al helemaal niet.

Het exploiteert op een goedkope manier de angst.

Ik heb niks tegen een nieuwe partij die de gevestigde orde aan wil pakken, maar dan open, in debat en met kracht van argumenten.

Afgelopen week heeft Pim Fortuyn geweigerd met mij in debat te gaan over zijn uitspraken over islam en moslims.

Ik aarzel of dat laf is of hautain of allebei, maar het deugt in ieder geval voor geen meter.

In normale tijden zou het ronduit beschamend zijn voor onze welvarende samenleving om zich mee te laten slepen in afkeer voor andere culturen.

Het zijn alleen geen normale tijden.

Maar juist dan moet je weerstand bieden, en perspectief voor iedereen.

Wij staan voor een asielbeleid dat streng mag zijn maar wel uitgaat van een menswaardig bestaan voor elke echte vluchteling.

Wij bewaken de rechtsstaat als 't er echt op aan komt.

Als het nodig is strengere controles, maar niet alle persoonlijke vrijheid en privacy overboord.

En het allerbelangrijkste: wij willen echte integratie door taal, door werk, door iedereen er bij te trekken.
Niet in de moskee maar buiten, niet achter het bureau maar in de wijk.
Mensen beseffen niet half hoe belangrijk het werk is dat Roger van Boxtel doet, juist nu.

In de wereld na 11 september gaat het om solidariteit.
Ook internationale solidariteit.
Dat is moeilijker wanneer het om militaire steun gaat.
Sommige partijen raken dan met zichzelf in de knoop en zeggen dan eens ja, dan eens nee of nu even niet.
Natuurlijk is het moeilijk.
Ik zou zelf iemand die geen twijfels heeft bij oorlog niet vertrouwen.
Wie heeft er geen vragen over de toekomst van de Afghaanse bevolking die niet alleen door wreedheid maar ook door honger wordt bedreigd?
Maar het gaat uiteindelijk wel om kiezen en besluiten.
De suggestie dat er alleen in GroenLinks moreel verantwoord wordt nagedacht is ronduit stuitend en net zo ridicuul als Bush die zegt: wie niet voor ons is, is tegen ons.

Ik ben van één ding overtuigd: ons afkeren van de internationale solidariteit biedt geen uitweg.

Ik sta achter de regering in de strijd tegen het internationaal terrorisme.
Ook met een Nederlandse bijdrage aan acties, als die in redelijke verhouding staan tot het doel en niet tot meer instabiliteit in de wereld leiden.
Ik geloof niet dat er een geloofwaardig alternatief is, al zou ik dat graag willen.

Wij willen deel uitmaken van een coalitie die politieke oplossingen nastreeft, zonodig militaire middelen inzet en voorrang geeft aan humanitaire hulp.
Het terrorisme is nog lang niet verslagen maar in Afghanistan gloort er weer hoop, mensen mogen letterlijk hun gezicht weer laten zien.
Het is de plicht van de internationale gemeenschap om te zorgen dat dat zo blijft.

Juist omdat de wereld solidair is met Amerika, kan de wereld ook iets terugvragen.
Er zijn 250 miljoen Amerikanen die beschermd willen worden tegen gruwelterreur, maar er zijn ook 800 miljoen mensen die honger lijden in de wereld.
Die hebben ook solidariteit nodig.
Niet de bescherming van westerse belangen moet bij de liberalisering van de wereldhandel voorop staan, maar, zoals Gerrit Ybema terecht tijdens de WTO-bijeenkomst heeft gezegd, de toegang van arme landen tot de wereldmarkt.
De strijd tegen armoede is even belangrijk als de strijd tegen terrorisme.

In het Midden-Oosten vragen niet alleen Israeli's maar ook Palestijnen om erkenning. Ook dat is een kwestie van solidariteit.
De Amerikaanse president zal nieuwe initiatieven moeten nemen om recht te doen aan de veiligheid van Israel èn aan een volwaardige staat Palestina.

In de wereld na 11 september is er geen plaats meer voor meten met twee maten.
Ik vind het verbijsterend dat Amerika nu vraagt om verzachting van patenten op geneesmiddelen die miltvuur kunnen bestrijden, maar jarenlang niet thuis gaf om hetzelfde te doen voor de strijd tegen AIDS in de derde wereld.
En even onbegrijpelijk is het dat het land dat voorop wil gaan in het herstel van de internationale rechtsorde geen boodschap heeft aan het Internationaal Strafhof.
Solidariteit is morele verantwoordelijkheid en geen éénrichtingsverkeer.

Over paars

Over een half jaar zijn de verkiezingen voor de Tweede Kamer en geen dag eerder. Pas in de laatste weken gaan mensen bewust nadenken over hun stem.
Dan gaat het niet meer om kiezen voor Kok maar om de echte lijsttrekker van de PvdA.
Dan gaat het niet meer om wat Kamp zegt over Kalsbeek maar om de oplossingen van de VVD zelf. Dan gaat het niet meer om de kleren van de keizer, maar om de keuze van de kiezer.

Die verkiezingen gaan niet over paars.
Dat kan misschien wel de uitkomst zijn, maar niet mijn inzet.
Mijn inzet is de boel veranderen in Nederland met een sterk D66.

Paars begon als experiment en heeft zichzelf bewezen: Nederland bestaat ook zonder christen-democraten aan de macht.
Paars is een gewoon kabinet zei Wim Kok in 1994.
Maar ik zeg met Hans van Mierlo: en toch is het een bijzonder kind en dat is ie!
Het bijzondere van paars lag in het feit dat 't er wás en op een aantal punten in staat bleek om onvruchtbare tegenstellingen te omzeilen door praktische politiek.

Maar paars was nooit bedoeld om PvdA en VVD eindeloos aan de macht te houden en zo opnieuw een ongezonde vanzelfsprekendheid te creeëren in de democratie.
Wij konden het ook niet helpen dat het CDA zichzelf het leven onmogelijk zou maken. Ik heb daar geen leedvermaak over, waarom zou ik.
Ik vind oprecht dat de democratie is gebaat is bij reeële alternatieven in plaats van partijen die zich niet hoeven te bekommeren over of ze wel meedoen maar alleen over wie op welke zetel komt.

Tegen de vanzelfsprekendheid van de macht, vóór een echte keuze. Dat is typisch D66.
Wij spreken dus hier dus als het Edict van Rotterdam af dat wij het de komende maanden niet meer over paars gaan hebben. Wij hebben het alleen nog maar over D66.
Over de noodzaak van een sterk D66.

De nieuwe overheid

Democraten,
Ik heb twee kinderen, één van 11, die is natuurlijk nog trots op mij, en één van 15. Die is een stuk kritischer.
Zij zit op een goede maar veel te grote school van meer dan 1500 leerlingen.

Ze vraagt wel eens aan me: waarom doe je daar niets aan?
En als ik antwoord dat ik dat niet in m'n eentje kan en dat het erg ingewikkeld is, dan kijkt ze heel zuinig en dan druk ik mij voorzichtig uit.

Ze heeft natuurlijk groot gelijk.
Het kan allemaal wel ingewikkeld zijn, maar het moet anders.
Het moet anders!

Ik neem niet toevallig het onderwijs als voorbeeld.
Vaak ligt de essentie wel in een slecht functionerende overheid.
Te veel pretenties, slecht georganiseerd en hopeloos bureaucratisch.
De afgelopen jaren is onder sterke aandrang van D66 meer ruimte gekomen voor scholen.
Aanzienlijk meer geld, hoewel bij lange na nog niet genoeg.
Maar ook meer vrijheid om zich te ontworstelen aan de megalomane regelzucht van Zoetermeer.
De school was veel te lang van de overheid, van de bonden en van de verzuilde besturen.
De politiek ging decennialang over de ideologie van de grote scholengemeenschappen,
de basisvorming en de verdediging van bijzondere belangen.
En de bureaucratie zat dat allemaal keurig te vertalen in honderden circulaires per jaar. Die stapel is, denk ik, inmiddels hoger dan een gemiddeld schoolgebouw.
Dat moet dus anders. Kleinere scholen waar kinderen zich veilig voelen en leraren de leerlingen weer kennen en werken in een beetje fatsoenlijke leslokalen.
Ouders die gewoon zeggenschap hebben over het onderwijs van hun kinderen in plaats van te horen dat de basisvorming helaas is mislukt omdat de overheid teveel pretenties had.
Een overheid moet waarborgen scheppen en vrijheid laten en niet waarborgen laten zitten en de vrijheid insnoeren.

Het moet anders. En we gaan het de komende vier jaar anders doen.
Beter onderwijs? Dan niet alleen meer geld maar ook Zoeterminder in plaats van Zoetermeer.
Veiliger straten? Dan niet alleen meer agenten en rechters, dan moeten we ook af van al die

verschillende diensten en kernteams en units en al die verschillende vergunningstelsels waar niemand meer uit wijs kan.
Af van regels maken en vervolgens zeggen dat ze niet te handhaven zijn.
Niet het gedogen is het probleem maar dat de overheid niet weet wat ze doet.

Kortom: er moet vooral ander beleid. Niet meer overheid, maar een nieuwe overheid.
Ik ben erg blij met het verkiezingsprogramma van Michiel Scheffer en zijn club want dat is precies wat ik bedoel: Een agenda voor een nieuwe overheid.
Die nieuwe overheid komt er niet vanzelf. En wij gaan er ook niet op wachten. Daar moet het volgende kabinet mee beginnen.
Ik vat het in een paar regels samen:

· beter organiseren in plaats van bureaucratiseren
· meer vrijheid geven in plaats van te betuttelen
· meer verantwoordelijkheid nemen in plaats van droogmalen in de polder
· beter handhaven en opsporen in plaats van meer regels en niks doen
· open en democratisch in plaats van regenten onder elkaar.

Vijf spelregels voor de volgende ronde. Want het moet echt anders. In de eerste plaats in Den Haag.
Met ministers die hun werk anders doen.
Niet ingemetseld in de muren van hun departement, maar verantwoordelijk voor oplossingen van maatschappelijke problemen.
Een minister voor veiligheid bijvoorbeeld, die gaat over de ambtenaren van justitie en politie en binnenlandse zaken.
Een kernkabinet met minder ministers, met onderministers die de diensten aansturen en ambtenaren die rekenschap afleggen. En vooral meer samenhang.
Als ik lees dat de minister van Verkeer en Waterstaat er trots op is dat ze meer geld voor asfalt en spoor heeft gekregen dan anderen voor onderwijs en zorg, dan rijzen mij de haren ten berge. Gaat het

daarom: wie er meer heeft gekregen? Bovendien:
wat heeft ze er eigenlijk mee gedaan?

Een nieuwe overheid kan niet zonder een open democratie.
Noem het maar een nieuw Appèl, het is heel hard nodig.
We zullen de incestueuze politieke cultuur moeten openbreken, dat kan alleen maar door de grond onder die cultuur te verbouwen.
Laten we kiezen tegen de angsthazerij en voor de onafhankelijke controle.
Voor het open debat, of het nu om de monarchie gaat of de boeren of de pil van Drion.
En laten we er voor kiezen dat niet de minister-president naar goed Kremlingebruik zijn opvolger al vast aanwijst, maar dat de kiezers dat voortaan doen.

Echte democratie, dus ook Europese democratie, dat is niet een kwestie van idealisme maar van bittere noodzaak.
Op 1 januari zijn wij met de euro in één klap Europeaan.
Wij zijn wel van Europa, maar Europa is nog steeds niet van ons.
Het is van ambtenaren, van ministers en van regeringsleiders, als ze tenminste worden uitgenodigd voor het diner.
De kinderen van de familie Blair vragen tegenwoordig: mam, wie is toch die meneer die zondags het vlees aansnijdt?
Dat, kinderen, dat is nou Wim Kok.

Slot

De komende maanden gaan we het verkiezingsprogramma bespreken.
Ondertussen dreigen er najaarsstormen in de economie.
De werknemersorganisatie die met hoge looneisen inkomen boven werk stelt, is even onverantwoordelijk bezig als de werkgever die op dezelfde dag nog snel eventjes zijn opties verzilvert. Wij gaan dus niet, zoals andere progressieve partijen, mooi weer spelen.
Ons programma kan tegen een stootje maar als het nodig is zullen we de uitgaven bijstellen, zonder

de prioriteiten uit het oog te verliezen.
D66 heeft naast idealen ook realiteitszin en verantwoordelijkheidsgevoel, die mix is in slechtere tijden doorslaggevend.

Congres,

Ik ben geen keukenprins. Wat ik af en toe klaarmaak, dat willen jullie niet weten.
Als ik ooit een recept op Internet zou zetten, dan grijpt de Voedselautoriteit in.
Ik speel ook geen saxofoon. Ja, ooit als kind klarinet, maar het oordeel van de muziekschool was dodelijk: talent matig, vlijt houdt niet over, gedrag ronduit slecht.
Toen ben ik maar de politiek ingegaan.

Ik dacht nog: was ik maar professor geworden, maar die gaan tegenwoordig ook al in de politiek.

Mochten jullie al spijt hebben, bedenk dan maar dat ik me met handen en voeten en met mijn hele hebben en houwen in de campagne ga storten.
Als het moet leer ik nog tapdansen of bloemschikken.
Als het maar helpt om de boel in Nederland te veranderen met een sterk D66!

Ik doe dat niet alleen, maar met een fantastisch campagneteam onder leiding van Simone de Waard. En nog belangrijker: met jullie allemaal.
D66 krijgt geen acht miljoen uit de bouwwereld, ik zou die in deze tijd ook niet willen krijgen.
Onze campagne loopt op enorme geestdrift en energie en natuurlijk op de acceptgiro's die jullie vergeten zijn in te vullen.

Laten we afspreken dat we even diep ademhalen en er dan voor
gaan: Begin van het volgend jaar zien we elkaar weer.
En ondertussen wens ik jullie en mijzelf veel durf en inspiratie toe en voor wie wil een goede fles wijn in het kerstpakket!